են ցոյց տալիս:—Ներկայ ամսի 10-ին, Կասպից ծովի վրա, բագուցի Հաջի Շըխալուի շոգենաւը, որի մէջ մօտաւորապէս 200,000 րուբլու ապրանք է լինում, խորտակվում է Ապշերոնի մօտ. ապրանքի մեծ մասը Ղուբայի վաճառականներին է պատկանում: Վերջինները այս րոպէիս յուսահատ դրութեան մէջ են. վաճառականների փոքր Թիւը, որ ապահովացրած ունէր իր ապրանքները, յոյս ունի, որ կը ստանայ իր վնասի փոխարէնը, իսկ միւս մասը, որ այդպէս չէր վարված, շատ յուսահատված է:

Երեք օր է, որ մտել է մեր քաղաքը Բագուի նահանգի ազգային դպրոցների կառավարչի օգնական պ. Բ. Մ. Սահփանեանը. Նա այցելեց ռուսաց գաւառական և Հայոց հոգևոր դպրոցները. երկուսն էլ աննախանձելի դրութեան մէջ գտաւ:

Յիշելով դպրոցները, ես չեմ ուզում մոռանալ մի ուրախալի լուր, որ ես մեծ համակրութեամբ լսեցի այստեղ: Պատմում են, որ պ. Ն. Երիսողոմեանցը մտադիր է մի մասնաւոր օրիորդաց դպրոց բանալ այստեղ. շատ օգտաւէտ կը լինէր, եթէ պարոնը իր ջանասիրութեամբ իրագործէր այդ միտքը: Ես հաւատացած եմ, որ շատերը Ղուբայի մէջ կօգնեն նրան այդ գործի համար թէ դրամական նպաստների կողմից և թէ այլ օժանդակութիւններով: Կարելի է մինչև անգամ ենթադրել, որ քաղաքիս բանիմաց երիտասարդներից մէկ երկուսն էլ ազնուաբար կաջակցէին նրան, եթէ պ. Երիսողոմեանցը հաստատ կը մնար իր դիտաւորութեան վրա: Ղուբայի մէջ, ուր տեղ կեանքը և կրթութիւնը շատ յետ է մնացել, պ. Երիսողոմեանցը կը թողնէր կենդանի յիշատակ, եթէ իր նպատակը իրագործէր յօգուտ հասարակութեան:

Մ. Թալամբէկեանց

ՆԱՄԱԿ ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏԻՑ

—

26 հոկտեմբերի

Ահա ինչ է գրում բարեկամս Խոյ-Բայազետից: Քրդական միութիւնը, որով Կ. Պոլսի Թիւրք մամուլը սպառնում էր Եւրոպային հայկական խնդրի առթիւ, այժմ, կարծես, մասամբ իրագործած պէտք է համարել: Մի կողմից Շէյխ-Իբադուլլահը, արշաւելով պարսկական նահանգների վրա, իր ագէնտներն է ուղարկել Բագրեւանդայ քուրդ ցեղերի մօտ, հրաւիրելով նրանց մեծ-մարգարէի անունով իր դրօշի տակ,—միւս կողմից, Բագրեւանդայ Մութէսարիֆ-փաշան, անձամբ ենելով գաւառը, քրդերին յորդորում է գնալ, միանալ շէյխի հետ և հայերից ամենայն խըստութեամբ, բանտի և զանազան տանջանաց սպառնալիքներով պահանջում է հինգ տարուայ մնացած այլ և այլ ապառիկ հարկեր, որոնք խիստ ահագին գումարի են հասնում, իսկ քրդերին գրգռում է հայերի դէմ: Ըստ երևոյթին, աւելացնում է բարեկամս, այս կողմերի քրդերը չեն համակրում թէ շէյխ-Իբադուլլահի և թէ Մութէսարիֆ-փաշայի հրաւէրին, հիմնելով իրանց մերժումը նրա վրա, թէ նախ՝ անցեալ ձմեռվայ սովի ժամանակ Թիւրք կառավարութիւնը ոչինչ նախազգուշութիւններ չարաւ և ոչինչ օգնութիւն ցոյց չըտուեց՝ նորանց սովամահ լինելուց ազատելու համար, այն ինչ հայերը, ոչ միայն իրանց չքաւորներին, այլ և քրդերին եւս հաց բաժանելով, ազատեցին սովից: Իսկ միւս կողմից, քրդերը համոզված են, որ եթէ որ և իցէ շարժում նկատվի քրդերի կողմից, հայերը եւս անձնապաշտպանութեան համար կը զինաւորվեն և նրանց օգնութիւն կը հասնեն ուրիշ շատ երկրների հայերը: Քրդերը, ինչպէս երեւում է, բաւական ծանօթ են Թիւրքիայի ստեղծած ալբանական լիգայի պատմութեան հետ և Եւրոպայի միացեալ նաւատորմի թաշկական ծովերի վրա լինելուն, որը համարում են հետևանք այդ լիգայի ծագման: Սակայն, եթէ արդարև քրդերը չեն լսում Շէյխ-Իբադուլլահի և Մութեսարիֆի հրաւէրքներին, ես կարծում եմ, այդ լուրը տարածված է հայերին խաբելու և միամտացնելու համար և այդ ոչ թէ պէտք է վերաբերել վայրենի քրդերի երախտագիտական զգացմանը դէպի հայերը, այլ այն երկիւղին, որ նոքա ունեն քրիստոնեայ Եւրոպայից ընդհանրապէս և հարեան Ռուսաստանից մասնաւորապէս: Նոքա ծանօթ են ռուսաց կօզակների և դրագունների հետ. նոքա փորձել են իրանց վրա ռուսաց զօրքի քաջութիւնը: Այդ ամենը ի նկատի առնելով, իմ կարծիքով, Կ. Պոլսի Ազգային ժողովը այժմէն իսկ նախազգուշական միջոցների պէտք է դիմի սպառնացող փոթորկի դէմը առնելու համար: Նա պէտք է, եթէ դեռ եւս ուշ չէ, մեծ եռանդով բողոքէ Կ. Պոլսի եւրոպական դեսպաններին Թիւրքաց կառավարութեան այդ սատանայական և նենգ որոգայթի դէմ, եթէ ոչ, իրան Մահամմեդի նոր խալիֆայ հրատարակող Շէյխը, երբ կը հալածվի Պարսկաստանից, իր գազանաբարոյ հրոսակները կը դարձնէ հայերի վրա, կոտորածը և աւերմունքը կը սկսվեն Հայաստանում և աղետալութիւններ տեղի կունենան, այն ժամանակ ամեն բողոք, լաց ու կոծ իզուր և ուշ կը լինեն... Այն ժամանակ Հայաստանը Թափուր մնալով իր հարազատներից, ինչպէս պատմական և ոչ իրական Արմենիստան կը համարվի և կատարելապէս կը մկրտվի Քրդաստան անունով: Տարակոյս չը կայ, որ հայկական խնդիրը եւս դեռ իր խանձարուրին մէջ կը մեռնի և կը թաղվի... Կ. Պոլսի ազգային ժողովը որտեղից որ հարկն է, պէտք է խնդրէ և պահանջէ անշուշտ Հայաստանի քրիստոնեայ ժողովրդի կենաց ապահովութիւն և այդ նպատակին հասնելու գլխաւոր միջոցը ռուսաց զօրաց Թիւրքիայի սահմանների վրա անցնելումն է կայանում:

Բագրեւանդացի

ՆԱՄԱԿ ՇՈՒՇՈՒՑ

—

1 Նոյեմբերի

Օգոստոսից արդէն սկսել էր ալիւրի գինը օրէցօր նուազվիլ, բայց այդ փոփոխութիւնը տեւեց միայն մի քանի օր, կարծես, այդ էժանութիւնը մի անտրակտ լինէր անցեալ տարուայ սարսափելի եւ այս տարուայ նոր սկսվող Թանգութեան մէջ: Բայց Թէ ինչ է այդպիսի փոփոխութեան պատճառը, այնքան դժուար չէ գուշակել: Թէ անցեալ տարի մեր կողմերում մուկն ու մորեխը այնքան չը վնասեցին մեր արտերին եւ Թէ այս տարի առատ հունձ էր՝ այդ արդէն փաստ է: Ուրեմն ինչ է պատճառը այս Թանգութեան, եթէ ոչ կապալառուների եւ չարչիների միմեանց հետ մրցելը, սորա վրա աւելացնելով եւ մեր մի քանի շուշեցիների գիւղերում, քաղաքում կալուածատէրերից եւ հասարակական կշռի տակ ցորեն, ալիւր հաւաքելը: Մեր շուշեցի մի քանի վաճառականների այս մի երկու ամսվայ միջոցում, իբր Թէ տան համար, գնած ցորենի քանակութեան ցուցակները հաստատ աղբիւրներից ժողոված մեր ձեռքին պատրաստ ունենք եւ չենք խնայի նոցա անունները հրապարակաւ երեւան հանել, եթէ նոքա դեռ էլի շարունակեն իրանց չարչիութիւնը: Նրանցից մինը օրէցօր բարձրացնելով գները՝ անխնայ ժողովում է երկրիս բերքը. ի հարկէ, նրան ինչ փոյթ Թէ շուշեցի աղքատը այս տարի կեղեւ կը կրծէ: Նա մեր կողմերից ցորեն է ժողովում եւ պատճառ լինում ուրիշ իր նմանների հետ ի միասին քաղաքս Թանգութիւն ձգելու եւ գուցէ հարիւրաւոր ընտանիք սովամահ անելու:

Յուլիսի վերջերում եւ օգոստոսի սկզբներում քաղաքում ալիւրի պութը իջաւ մինչեւ մի րուբլ, իսկ գիւղերում չուալը 4—5 ր.: Բայց այժմ քաղաքում եւ համարեա Թէ գիւղերում էլ ալիւրի պութը հասել է երկու րուբլու եւ հաւանական է, որ աւելի եւս բարձրանայ: Երեւանում ցորեն չը կայ, ալիւրը ծախվում է 1ր.—50 կոպէկով, իսկ մեր քաղաքում առատութիւն է 2 րուբլով. 1ր.—80 կոպէկով դժուար է ձեռք բերել: Քաղաքիս կարգ եւ կանոնի վրա ոչ հսկող կայ եւ ոչ մտածող: Այն ինչ ամենքի համար կարգ ու կանոն է, մեր Շուշում անկարգութիւն եւ բացառութիւն է: Մեր վաճառականներն էլ լաւ են գտել բարեգործութեան ձեւը: Հրապարակաւ եւ յայտնի բարեգործութիւններ են անում, իսկ գործից դուրս է գալիս ճարպիկ վաճառականութիւն: Օրինակի համար, անցեալ տարի մեր շուշեցի վաճառականները մի ընկերութիւն էին կազմել եւ ամեն մէկը սկսած 500 րուբլուց մինչեւ 100 րուբլի փող էին գրել եւ այդ փողով ուրիշ քաղաքից էժան ալիւր բերել տուել, որպէս զի Շուշում իրանց վրա նստած գնով, մինչեւ անգամ պակասով ծախեն աղքատ եւ հասարակ դասի վրա ու սրանով միջոց տան նոցա հեշտութեամբ իրանց հացը հայթայթելու. ի հարկէ ազնիւ նպատակ է եւ բարի ցանկութիւն, բայց մեր Շուշում, կամ, առաւել լաւ ասած, մեր ճարպիկ վաճառականների ձեռքից այս բոլորի հետ դուրս եկաւ եւ լաւ արդիւնք: Ընկերութիւնը բոլոր ծախքը եւ մայր գումարը դուրս եկած ունեցել է արդիւնք 600 րուբլի: Այս ասելով մենք չենք ուրանում այդ ընկերութեան քաղաքիս աղքատներին հասցրած օգնութիւնը, այլ միայն ցանկանում ենք Շուշու ուրիշ քաղաքներից բացառութիւն կազմելը ապացուցանել եւ ցոյց տալ մեր վաճառականների ճարպիկութիւնը մինչեւ անգամ բարեգործութեան մէջ: Հաւ բարեգործութիւն, հաւ աշխատանք: Լսում ենք, որ այդ բարեգործութեան աշխատանքը, 600 րուբլ, վճռված է գործ դնել մի բարեգործական նպատակի համար:

Արցախեցի

ՆԱՄԱԿ ՀԱՄԱՄԼՈՒՑ

—

23 հոկտեմբերի

Վարձված լինելով այս տարի Համամլիի դպրոցի հոգաբարձութիւնից ուսուցիչ, սեպտեմբերի առաջին օրը մտանք գիւղը:

Աշակերտները ժողովվեցան հին դպրոցի մէջ. երկուամեայ կիսաշէն դպրոցն էլ սկսեցին ծածկել, մի երկու օրից յետ փայտեղէն նիւթը հատաւ, գործը դադարեց.... Հոգաբարձուներից մէկը փայտ գնելու գնաց, միւսները մնացին, որ գիւղից սայլեր ուղարկեն փայտերը բերելու, եւ որովհետեւ շինական դատարանի անդամներ էլ են, չէին կարող գիւղից բացակայ լինել: (Մի պաշտօնը իբր կատարել էին, մնաց միւսը): Ասացին, լսեցին, մնաց, ամեն մէկը իր տուն գնաց, սայլն էլ մնաց, փայտն էլ, իսկ ուսումնարանն էլ անշէն մնում է ու մնում:

Մենք մեր պաշտօնը կատարում ենք մի սենեակում, որը ծառայում է երբեմն շինական դատարանի տեղ, իսկ երբեմն դպրոց է, որի պատուհանները աշակերտները Թղթել են քամուց ու Թօզից ազատ լինելու համար. ամպած օրը այնքան սաստիկ մութ է լինում, որ կարդալ չէ կարելի: Ծառայի պաշտօն եւս աշակերտներն են կատարում հերթով: Դպրոցի մէջ մի անկիւնում երկուհարիւր պութ կիր է դիզված, այդ եւս հոգաբարձուաց շնորհօք. յատակը կիսատախտակամած է, իսկ առաստաղը զարդարված է որդնակեր գերաններով, որոնց արանքներում ձգված են փտաւոր սարդի ոստայններ, իրանց մէջ խեղդված ճանճերով: Ուսուցիչը գրասեղան չունի, իսկ աշակերտների նստարաններն են պակաս:

Ինչքան կուզես, գնա՛ ասա հոգաբարձուներին, եթէ քարը հասկանում է, միեւնոյնը նոքա կը հասկանան:

Երկրորդ ամիսը անցնում է, ոչ մէկը չէ մտածում մեզ ապահովացնելու. կրկին ասա, գլուխդ տրաքացրու, եթէ քահանայ է, անպատճառ շուտ շուտ միրուքը կը շփէ, իսկ եթէ միւսներիցն է, ուշադրութիւն չի դարձնի եւ փափախը աչքերը գցած, տէրողորմեան ձեռքին, նստած իր կրպակի առաջ, կը սպասէ մի անմեղ որսի, որ նորան մի բան կայցնէ: Յայտնում ես դրութիւնդ, հոգաբարձուն յօրանջելով եւ դնչին խաչակնքելով, պատասխանում է. «Էհ, փող ես ուզում էլի. լաւ, Թող տէր-Աւագը գայ, յետոյ կը մտածենք. նա ըստեղ չի»: Այսպէս ասելով ամիսները սահում են: Մեր պայմանաթուղթը հոգաբարձութիւնը չէ տալիս, չը գիտենք ինչ պատճառով, կարծում են, առանց նորան կարող են մեզ ձրի ծառայեցնել: Ահա, ընթերցող, մեր հոգաբարձութիւնը եւ մեր, վարժապետներիս անտանելի դրութիւնը:

Հոգաբարձութեան Թուլութիւնից մի քանի մարդիկ օգուտ քաղելով, իրանց որդիքը յանձնեցին մի տիրացուի մօտ: Այսպիսով կարելի է մեծ երկպառակութիւններ լինէին, միայն տէր-Մկրտիչ հայրը յայտնեց փամբակի պրիստաւ պ. Փիրումեանցին Թէ ուսուցչի դրութիւնը, Թէ գիւղացոց անտարբերութիւնը եւ Թէ հոգաբարձուաց Թուլութիւնը: Պ. Փիրումեանցը կանչել տըւեց ժողովրդին եւ հոգաբարձութեանը, եւ հրամայեց միացնել երկու դպրոցն էլ, յայտնելով, որ եԹէ կը լինեն խանգարիչներ, սաստիկ կը պատժվեն:

Ն. Մայիլեանց

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ.

—

Բագու, 29 հոկտեմբերի

Տիկին Ն. Գ. Եաղուբեանցի նախաձեռնութեամբ եւ Բագուի ռուսական Թատրոնի խմբի կառավարիչ պ. Օսիպօվի անշահասէր պատրաստութեամբ ներկայ ամսի 10-ին մի ներկայացումն տրվեցաւ, որի եկամուտը նուիրված էր Վասպուրական աշխարհի սովատանջներին: Ստացված զուտ եկամուտը 500 ր. ներկայ գրութեամբս պատիւ ունեմ ուղղել ձեր յարգութեան, խնդրելով, դրա կարճ ճանապարհով հասցնելը, ում հարկն է, եւ հրատարակել «Մշակի» մէջ:

Հաւաստի լինելով, որ Թշուառ սովեալների դաժան վիճակին օգնելու պարտաւորութիւնը ըստ կարեաց կատարած են ներկայ գործի սկզբնապատճառ առաջնորդները, մանաւանդ տիկին Ն. Գ. Եաղուբեանցը եւ պ. Օսիպովը, եւ սորանով հրաւիրած են Բագուի մնացեալ դրամատոր հայրենակիցներիս նոյն գեղեցիկ օրինակին հետեւելու մի այլ կերպով:

Ղարաբաղից պ. Յովսէփ Ծատուրեանցը իր նամակով ինձ ուղարկած է հարիւր քսան եւ հինգ րուբլ, որ նա հանգանակած է նոյն տեղ գտնված հայերից, յօգուտ Վասպուրական աշխարհի հայ սովեալներին: Այս գումարը աւելացրած է այն գումարին, որ հաւաքած լինելով Բագուի մէջ եղած ռուսական ներկայացումից, փոխադրված է ձեր յարգութեան պետական բանկի միջնորդութեամբ:

Ահաւասիկ նուիրատուների անունները. մարզպետ Ալի-Ղուլի-խան—20 ր., Ներսէս Տէր-Մովսէսեանց—15 ր., Առաքել Միրի-խանեանց—15 ր., Ռաֆայէլ Եղնեանց—10 ր., Բաբայ Իւզբաշեանց—10 ր., Նիկողայոս Տէր-Յովհաննէսեանց—10 ր., Գէորգ Բարսեղեանց—6 ր., Ներսէս Նասիբեանց—6 ր., Յարութիւն Տէր-Պետրոսեանց—3 ր., Դաւիթ Գրիգորեանց—3 ր., Աւագ Պօղոսեանց—2 ր., Գաբրիէլ Տէր-Զաքարեանց—5 ր., Յովսէփ Ծատուրեանց—20 ր., ընդամենը 125 ր., իսկ բոլորը 625 րուբլ, որ գումարը փոխադրված է արքունական բանկի միջնորդութեամբ:

Առաքել Ծատուրեանց եւ բժշկ. Արամեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Մեզ խնդրում են տպել հետեւեալը: «Հաւլաբարի Ս. Մարիամեան օրիորդական դպրոցի վարչութիւնը ստանալով բարձրապատիւ հայր Յովսէփ աւագ քահանայ Օրբելուց 36 կտոր գիրք յօգուտ դպրոցի մատենադարանի, յայտնում է իր խորին շնորհակալութիւնը նրա այդ համակրական զգացմունքի համար:»

—

Կուբանեան նահանգի Պէլրիչինսկի գիւղից մեզ գրում են, որ այդտեղի հայերը չունենալով հայ քահանայ դիմում են արմաւիրցի հայ քահանային, որ գայ մկրտի նորածին մանուկներին: Բայց տէր-հայրը ամիսներով չէ գալիս եւ հայ ծնողները ճարահատված ստիպված են մկրտել տալ իրանց նորածին մանուկներին ռուս քահանայի ձեռքով:

—

Տեխնիկական կրթութեան նպաստող Թիֆլիսի ընկերութեան խորհուրդը յայտնում է հասարակութեանը, որ նոյեմբերի 9-ին, կիրակի օր լինելու է Ալէքսանդրեան այգիում Ա լ է գ ր ի, յօգուտ ընկերութեան աշակերտների, որոնք ուսանում են երկաթուղու Միքայէլեան դպրոցում: Ալէգրիի սկիզբը լինելու է ցերեկվայ ժամը 12-ին: Մուտքի գինը այգիի մէջ 1 րուբլ է եւ մուտքի տոմսակը վեր առնելով մտնողը իրաւունք ունի ձրիաբար ալէգրիի 3 տոմսակ ստանալ: Իւրաքանչիւր տոմսակի գինը 20 կ. է:

—

Մեզ պատմում են, որ Թիֆլիսի Հաւլաբար ասված Թաղում փողոցների լուսաւորութիւնը շատ պակասաւոր է: Հաւլաբարում շատ յաճախ են կրկնվում գողութիւններ եւ աւազակութիւններ: